

Kinga Gruzziel

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Istota i założenia optymalizacji podatkowej – wybrane aspekty¹

Wstęp

Jednym z narzędzi polityki fiskalnej jest kształtowanie obciążeń podatkowych w sposób intensyfikujący pozytywne skutki uczestniczenia w procesie gospodarowania. W literaturze sformułowano pewne założenia o charakterze teoretycznym, dotyczące kształtowania systemu podatkowego, intensyfikującego realizację zakładanych celów stawianych przed systemami podatkowymi. System podatkowy w literaturze finansowej jest określany jako zbiór podatków istniejących w danym czasie i w danym państwie, podporządkowanych wspólnej idei i tworzących wewnątrznie uporządkowaną, logiczną i jednolitą całość. Jest zatem rozumiany jako całokształt prawno-organizacyjnych form opodatkowania, tzn. poszczególnych podatków oraz elementów konstrukcji podatków: ulgi, zwolnienia itp. [Tegler 1992, s. 102]. Walczak [1995, s. 22] podkreśla rolę aparatu skarbowego i zasad funkcjonowania systemu podatkowego jako jego integralnych elementów.

Zróżnicowanie systemów podatkowych w krajach UE nie zakłóca realizowania podobnych celów i zadań publicznych określonych przez prawo wspólnotowe. Wśród poglądów na zróżnicowanie systemów podatkowych spotykamy odniesienia pozytywne i negatywne. Wśród negatywnych skutków tego zjawiska Zodrow i Mieszkowski [1986, s. 356–370] oraz Wilson [1999, s. 1065–1091] wymieniają dodatkowe koszty transakcyjne i powstawanie szkodliwej konkurencji podatkowej. Jako zalety zróżnicowania systemów podatkowych wymienia się głównie racjonalizację wydatków publicznych, co odzwierciedla przewagę, jaką posiadają kraje unijne w przyciąganiu czynników produkcji [Mendoza, Tesar 2005, s. 163–204].

¹Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2008–2011 jako własny projekt badawczy MNiSW nr N N113 032535.

Analiza poszczególnych zagadnień podatkowych powinna stanowić bazę dla poszukiwania i konstruowania racjonalnego systemu podatkowego. Grądałski [2004, s. 161–167] sformułował cztery uniwersalne zasady racjonalizacji systemu podatkowego:

- konieczności postrzegania systemu podatkowego w szerszym kontekście strategicznych celów rozwojowych państwa,
- ekwiwalentnej wymiany między państwem a podatnikiem,
- neutralności systemu podatkowego względem mechanizmu rynkowego,
- minimalizacji kosztów procesu fiskalnego.

Teoretyczne ujęcie zasad racjonalizacji systemu podatkowego nie jest równoznaczne z prostym zastosowaniem ich w praktyce. Główne ograniczenia tkwią w historycznych i społecznych uwarunkowaniach systemów podatkowych oraz w akceptacji przez ustawodawcę nadmiernego fiskalizmu, umożliwiającego osiągnięcie dodatkowych korzyści.

System podatkowy jako przedmiot badań jest instrumentem polityki makroekonomicznej mającym na celu stabilizację koniunktury. W teorii ekonomii kontrowersyjny jest zakres, w jakim państwo powinno uczestniczyć w życiu społecznym i gospodarczym. W praktyce dyskusja dotyczy akceptowanej skali fiskalizmu z punktu widzenia gospodarki finansowej państwa. Teoria opodatkowania jest głównym segmentem finansów publicznych i obejmuje obszar badań normatywnych. Wokół teoretycznych rozważań dotyczących rzeczywistych rozwiązań podatkowych koncentruje się teoria podatków.

Celem opracowania jest przedstawienie definicji i założeń teorii optymalnego opodatkowania oraz wybranych narzędzi optymalizacji obciążeń podatkowych w wymiarze fundamentalnym i kompleksowym. Dokonano analizy wybranych narzędzi umożliwiających obniżenie lub uniknięcie obciążeń podatkowych przedsiębiorstw. Materiał badawczy będący przedmiotem analizy stanowiły literatura przedmiotu z zakresu nauk ekonomicznych oraz opracowania dotyczące możliwości kształtowania zobowiązań podatkowych przedsiębiorstw.

Teoria optymalnego opodatkowania

Optymalizacja podatkowa jako kategoria ekonomiczna jest tłumaczona jako planowanie podatkowe mające na celu stworzenie optymalnych pod względem obciążeń podatkowych i okołopodatkowych struktur i rozwiązań odnoszących się do podejmowanych przez podatników konkretnych działań gospodarczych, np. operacyjnych czy inwestycyjnych.

Strategia optymalizacji opodatkowania wymaga rozstrzygnięć w kwestiach celu, dla którego państwo wprowadza lub koryguje system podatkowy, kryterium

rozstrzygającego o ważności zakładanych celów oraz warunków ograniczających zbiór rozwiązań realnych do osiągnięcia. Jako główne kryterium optymalizacji przyjmowana jest minimalizacja negatywnych skutków redystrybucji dochodów przez władze publiczne, a warunkiem ograniczającym jest dostępny zestaw instrumentów podatkowych i niepodatkowych. W literaturze najczęściej wymienia się dwa modelowe cele państwa: maksymalizacja funkcji dobrobytu społecznego i maksymalizacja wpływów podatkowych do budżetu. Dla osiągnięcia tak zdefiniowanych celów jako warunki ograniczające wyodrębnia się: wymóg ekonomicznej efektywności systemu podatkowego oraz postulat społecznej sprawiedliwości, realizowany za pomocą redystrybucyjnych właściwości systemu podatkowego. W literaturze spotykamy trzy podejścia do problemu określenia efektywnego i sprawiedliwego systemu podatkowego. Stanowiska te dotyczą: sformułowania zasad opodatkowania a priori, a następnie jego weryfikacji przez pryzmat tych zasad, kontroli systemu z punktu widzenia maksymalizacji funkcji dobrobytu społecznego oraz oceny systemu podatkowego jako środka pozwalającego na maksymalizację budżetu [Grądzki 2006, s. 101–103].

Zgodnie z teorią optymalnego opodatkowania, kwota wpływów podatkowych jest określona na skutek społecznego porozumienia pomiędzy podatnikami i państwem, które wynika z zasady ekwiwalentności. Teoria optymalizacji zakłada maksymalizację dobrobytu społecznego przy danych wpływach podatkowych i w drodze minimalizacji kosztów egzekucji podatkowej. Według tych założeń, wyrazem minimalizacji konkretnego kosztu egzekucji podatkowej są dodatkowe straty w dobrobycie (*excess burden*), które odwzorowują koszty wynikające ze zmiany relacji cen w wyniku opodatkowania.

Teoria optymalnego opodatkowania, zapoczątkowana w 1927 roku przez F. Ramseya, nie znalazła powszechnej akceptacji ekonomistów. Należy jednak podkreślić, że do jej rozwoju przyczynili się znani naukowcy i profesorowie: C. Heady, G.D. Myles, R.H. Gordon, A.J. Slemrod, J.E. Stiglitz, M. Feldstein, E. Mendoza, J. Hines, R. Barro, P.A. Diamond, A.B. Atkinson. Wśród wymienionych ekonomistów dwóch jest laureatami Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii (Barro i Stiglitz), ale nie za wkład do teorii optymalnego opodatkowania.

Problem badawczym F. Ramseya [1927, s. 47–61], stanowiącym podwaliny teorii optymalnego opodatkowania, było rozstrzygnięcie kwestii: jak powinny być ukształtowane różne stawki podatków odnoszących się do różnych proporcjonalnych dochodów, aby zmniejszenie użyteczności było minimalne. W badaniach Ramsey skupił się na formie opodatkowania towarów podatkiem pośrednim, ale w teorii opodatkowania przedmiotem zainteresowania stały się również podatki dochodowe. Jako rozwiązanie zagadnień rozstrzyganych przez Ramseya przyjęto podatki kwotowe (ryczałtowe, np. typu pogłównego), nazwane pierwszymi najlepszymi (*first-best*). W sytuacji uniemożliwiającej funkcjonowanie

podatków kwotowych (ryczałtowych) promowano działania dotyczące poszukiwania odpowiedniej struktury podatków pośrednich (second best) [Atkinson, Stiglitz 1980, s. 358].

Próba rozstrzygnięcia kwestii, czy optymalne opodatkowanie daje wskazówki dla praktycznego określenia polityki podatkowej, zajmował się w swoich rozważaniach C. Heady. Dyskredytowanie polityki optymalnego opodatkowania tłumaczył wysokim poziomem abstrakcji prowadzonych badań, opartych w głównej mierze na koncepcji użyteczności [Heady 1993, s. 15]. Jeżeli podstawą rozważań jest opodatkowanie dochodu, funkcje użyteczności należy wyrazić w postaci zagregowanej, czyli funkcji dobrobytu społecznego, rozumianej jako sumy użyteczności osoby indywidualnej lub gospodarstwa domowego. Ponieważ tak zdefiniowana funkcja dobrobytu społecznego nie uwzględnia podziału dochodu, a teoria optymalnego opodatkowania opiera się na idei uczciwego systemu podatkowego (fair tax system), Heady jako konieczne zalecał przypisanie większych korzyści użyteczności dla warstw mniej zamożnych [1993, s. 19–21].

Głównym przedmiotem teorii optymalnego opodatkowania jest określenie systemu podatkowego, umożliwiającego przy danym poziomie wpływów podatkowych realizowanie najwyższego z możliwych poziomu dobrobytu społecznego, poprzez minimalizację negatywnych skutków opodatkowania (excess burden), przy uwzględnieniu ograniczeń (efektywność i sprawiedliwość). Kwestią zainteresowania teorii optymalnego opodatkowania jest poszukiwanie określonej struktury podatkowej, umożliwiającej wygenerowanie zakładanego przychodu podatkowego.

W badaniach nad koncepcją podatku optymalnego przedmiotem zainteresowania był również wpływ podatków m.in. na wzrost gospodarczy, mobilność siły roboczej czy podejmowanie działalności gospodarczej. Cullen i Gordon [2002, s. 36] na przykładzie gospodarki Stanów Zjednoczonych, wykorzystując dane statystyk dochodowych, wykazali wpływ zmniejszenia stawek podatku dochodowego (PIT) na redukcję działalności przedsiębiorczej.

Zobowiązania podatkowe są kształtowane przez dwa czynniki: podstawę opodatkowania i stawkę podatkową (lub stawki podatkowe). Podatki z jednej strony są kategorią ekonomiczną pomniejszającą wypracowywany przez podatnika dochód, z drugiej zaś stanowią najefektywniejsze źródło dochodów budżetu państwa. W interesie budżetu państwa jest dążenie do ochrony źródła podatku oraz zwiększanie opłacalności oczekiwanych działań podatnika (np. inwestycji). Stymulowanie zachowań prorozwojowych w oczywisty sposób wpływa na wzrost gospodarczy, w tym pomnażanie liczby miejsc pracy, koniunkturę regionów itp. Do dyspozycji podatników pozostawia się możliwość wyboru zróżnicowanych form podatku, rozliczania niektórych operacji gospodarczych, uproszczenia

w rozliczeniach zaliczek podatkowych, możliwość dokonywania odliczeń czy otwarty katalog kosztów. Alternatywy poszczególnych rozwiązań podatkowych są wyrażane dwojako: w przepisach podatkowych (np. wybór metody amortyzacji) lub wynikają z pozostawionej swobody postępowania (np. rozliczanie straty podatkowej). Z fiskalnego punktu widzenia podatek jest traktowany jako sposób finansowania zadań publicznych, co skutkuje sięganiem do ekonomicznego źródła i uzależnienie wysokości podatku od wyniku finansowego, osiąganego przez podatnika [Poszwa 2007, s. 24].

Narzędzia optymalizacji opodatkowania

Instrumenty optymalizacji podatkowej umożliwiające kształtowanie zobowiązań podatkowych można podzielić na instrumenty o działaniu fundamentalnym, np. zmiana formy prawnej czy przeniesienie siedziby do kraju stosującego łagodniejszą politykę podatkową, instrumenty kompleksowe obejmujące wiele czynności formalnych, np. zmiana roku podatkowego z kalendarzowego na inny okres kolejnych 12 miesięcy, oraz bieżące instrumenty optymalizacji, m.in. wybór metody i sposobu amortyzacji.

Decyzje dotyczące wyboru formy prawnej i miejsca prowadzenia działalności zalicza się do decyzji strategicznych. Obie decyzje charakteryzują się długoterminowymi skutkami, ich zmiana wiąże się z dużymi kosztami, których ograniczenie jest możliwe przez uwzględnienie wielu kryteriów decyzyjnych.

Podatki będące świadczeniem pieniężnym na rzecz władzy państwowej lub samorządowej o charakterze nieodpłatnym mają znaczący wpływ na realizację formalnych i rzeczowych celów przedsiębiorstwa. Kudert i Jamroży [2007, s. 18–21] wyróżniają trzy główne skutki ekonomiczne opodatkowania:

- skutki w zakresie płynności, odnoszące się zarówno do podatków bezpośrednich (dochodowych), pogarszających płynność przedsiębiorstwa, jak i podatków pośrednich, których wpływ zgodnie z teorią optymalizacji podatku nie jest jednoznaczny;
- skutki majątkowe; obciążenia majątku przedsiębiorcy pomniejszają wartość kapitału własnego; wykluczenie skutków majątkowych byłoby możliwe przez opodatkowanie majątku podatkiem pośrednim, powodującym przeliczenie całości zobowiązania na konsumentów dóbr i usług;
- skutki organizacyjne, których negatywny wpływ ograniczają m.in. tworzenie własnego działu podatkowego, korzystanie z pomocy zewnętrznego doradcy podatkowego.

Prawo podatkowe odgrywa ważną rolę w podejmowaniu decyzji strategicznych, decydujących o całokształcie prowadzonej działalności. Przedsiębiorca

prowadzący działalność gospodarczą dokonuje wyboru określonej, najdogodniejszej formy prawnej. Istotnym czynnikiem wpływającym na te decyzje są rozwiązania podatkowe przewidziane w polskim prawie. Z wyborem formy prowadzenia działalności wiąże się wybór formy opodatkowania. Dlatego już przed podjęciem decyzji o podjęciu aktywności gospodarczej warto dokonać analizy i wybrać najbardziej odpowiednią formę działalności i opodatkowania.

Formą działalności najczęściej wybieraną przez osoby fizyczne jest indywidualna działalność gospodarcza, której podstawą prawną jest ustawa o swobodzie działalności gospodarczej² z 2004 r. Właściciel przedsiębiorstwa posiadającego tę formę prawną za wszelkie zobowiązania z tytułu prowadzonej działalności odpowiada całym majątkiem – zarówno przedsiębiorstwa, jak i osobistym. Podjęcie indywidualnej działalności gospodarczej nie wymaga spełnienia minimalnych wymogów kapitałowych. Rejestracja działalności gospodarczej jest dokonywana przez wypełnienie wniosku EDG-1, co skutkuje rejestracją lub aktualizacją dla celów podatkowych.

Polskie prawo podatkowe przewiduje opodatkowanie działalności gospodarczej osoby fizycznej w czterech formach:

- na zasadach ogólnych według skali podatkowej 18% i 32%,
- podatek liniowy według stawki 19%; wyjątkiem uniemożliwiającym wybór tej formy opodatkowania jest świadczenie usług na rzecz tego samego podmiotu w ramach stosunku pracy w danym lub poprzednim roku podatkowym,
- ryczałt ewidencjonowany; forma dostępna dla podatników osiągających przychody w wysokości nieprzekraczającej 150 tys. euro oraz nieprowadzących działalności w zakresie wskazanym w ustawie, np. w zakresie usług reklamowych,
- karta podatkowa; dostępna tylko dla podatników świadczących określone rodzaje usług, np. fryzjerskie, kosmetyczne.

Wybór formy opodatkowania wiąże się z określonymi obowiązkami dokumentacyjnymi. Im bardziej zryczałtowana jest forma opodatkowania, tym mniejsze obowiązki wynikające z przepisów podatkowych i rachunkowych. Opodatkowanie na zasadach ogólnych i podatkiem liniowym dotyczy dochodu, przy czym w wypadku podatku liniowego możliwości dokonywania odliczeń od dochodu i podatku są ograniczone. W ryczałcie ewidencjonowanym podatek określony jest jako procent od przychodu, np. 17% przychodów ze świadczenia usług doradztwa w zakresie oprogramowania komputerowego. Ponadto, gdy w ramach prowadzenia działalności gospodarczej sprzedaż opodatkowana przekracza łącz-

²Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r., DzU z 2004 r. Nr 173, poz. 1807.

nie kwotę 50 tys. zł w roku podatkowym, podatnik ma obowiązek rejestracji dla celów podatku VAT.

Konstrukcja spółki cywilnej jest określona w przepisach kodeksu cywilnego, zgodnie z którym przez umowę spółki cywilnej wspólnicy zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego przez działanie w sposób oznaczony, a w szczególności przez wniesienie wkładów. Z punktu widzenia prawa podatkowego spółka cywilna jest transparentna, tzn. nie jest uznawana za podatnika. Opodatkowaniu podlegają poszczególni wspólnicy w stosunku do przyznanego im udziału w zyskach spółki. Zasady opodatkowania wspólników są analogiczne do opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej z wyjątkiem sytuacji, gdy wspólnikiem spółki cywilnej jest np. spółka kapitałowa.

Z punktu widzenia opodatkowania podatkiem VAT spółka cywilna jest uznawana jako podatnik VAT i podlega obowiązkowi rejestracji po przekroczeniu kwoty 50 tys. zł sprzedaży opodatkowanej w roku podatkowym.

Spółka komandytowa jest spółką osobową, której istnienie regulują przepisy kodeksu spółek handlowych. Spółka komandytowa jest szczególną odmianą spółki jawnej, cechującą się możliwością ograniczenia odpowiedzialności niektórych wspólników. Z podatkowego punktu widzenia spółka komandytowa nie jest uznawana za podatnika podatku dochodowego, a podatnikami pozostają jej wspólnicy w stosunku do przypisanego im udziału w zyskach. W rozumieniu przepisów o VAT spółka komandytowa może być podatnikiem.

Spółka komandytowa jako forma prowadzenia działalności jest wykorzystywana głównie ze względów podatkowych. W strukturze spółki rolę komplementariusza posiadającego nieograniczoną odpowiedzialność za zobowiązania pełni spółka z o.o., natomiast rolę komandytariusza osoby fizyczne. Jednocześnie struktura udziału w zyskach preferuje komandytariuszy, a udział komplementariusza jest ustalany na bardzo niskim poziomie. Takie rozwiązania pozwalają na jednoczesne ograniczanie odpowiedzialności wspólników będących osobami fizycznymi (do wysokości sumy komandytowej) oraz uniknięcie opodatkowania na poziomie spółki, co występuje przy spółkach kapitałowych.

Kolejną formą prowadzenia działalności gospodarczej preferowaną przez przedstawicieli tzw. wolnych zawodów jest spółka partnerska. Ta forma organizacyjna ma cechy innych spółek osobowych, w których podatnikami podatku dochodowego są poszczególni wspólnicy, ale poszczególni partnerzy nie ponoszą odpowiedzialności za zobowiązania spółki powstałe w związku z wykonywaniem wolnego zawodu przez pozostałych partnerów zatrudnionych w spółce. Na przykład lekarz działający w spółce partnerskiej odpowiada wyłącznie za szkody wynikające z jego działalności. Partnerzy spółki za jej zobowiązania niezwiązane z wykonywaniem wolnego zawodu odpowiadają osobiście i solidarnie całym majątkiem.

Stosunkowo mało rozpowszechnioną formą organizacyjną obrotu gospodarczego jest spółka komandytowo-akcyjna (SKA). Jeden ze wspólników (komplementariusz) odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczeń, a inni wspólnicy (akcjonariusze) odpowiadają tylko do wysokości wniesionego kapitału. Spółka nie jest podatnikiem podatku dochodowego, zatem podatnikami pozostają wspólnicy. Komplementariuszem może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna. Interesująca z punktu widzenia podatkowego jest pozycja akcjonariusza, którego odpowiedzialność za zobowiązania jest ograniczona, a zasady opodatkowania są analogiczne jak dla innych wspólników. W praktyce niektóre sądy administracyjne sugerują, aby akcjonariusz SKA podlegał opodatkowaniu jak wspólnik spółki kapitałowej lub na zasadach ogólnych, jako dochód z pozostałych źródeł. W zależności od przyjętej interpretacji sytuacja podatkowa akcjonariusza może być narzędziem optymalizacji podatkowej.

Najczęściej w obrocie gospodarczym występuje spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, która jest zaliczana do tzw. spółek kapitałowych, a jej funkcjonowanie reguluje kodeks spółek handlowych. Podstawową cechą spółki z o.o. jest odpowiedzialność za zobowiązania spółki całym obecnym i przyszłym majątkiem, ale wspólnicy co do zasady nie są odpowiedzialni za zobowiązania spółki. Tylko w określonych przypadkach za zaległości podatkowe spółki z o.o. całym swoim majątkiem odpowiadają członkowie zarządu. Minimalna kwota kapitału, jaką należy wnieść do spółki z o.o. wynosi 5 tys. zł i może być utworzona przez jednego wspólnika (ale nie inną spółkę), natomiast wkład może mieć formę pieniężną lub niepieniężną.

W zakresie klasyfikacji podatkowej spółka z o.o. jako osoba prawna podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób prawnych (19%). W przypadku wypłaty dywidendy na rzecz wspólników będących osobami fizycznymi wystąpi zjawisko podwójnego opodatkowania: na poziomie spółki – podatkiem dochodowym od osób prawnych, a wspólnika – podatkiem dochodowym od osób fizycznych.

Spółką z typu spółek kapitałowych funkcjonującą na podstawie kodeksu handlowego jest spółka akcyjna. Minimalny kapitał zakładowy spółki akcyjnej wynosi obecnie 100 tys. zł. Spółka akcyjna jest osobą prawną i podlega opodatkowaniu według stawki 19%, a sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta, bez względu na wysokość przychodów.

Zależność pomiędzy prawem podatkowym a optymalizacją podatkową jest widoczna w przypadku tzw. międzynarodowego planowania podatkowego. Rozwiązania te dotyczą optymalizacji obciążeń publicznoprawnych z uwzględnieniem przepisów międzynarodowego prawa podatkowego oraz wewnętrznych rozwiązań poszczególnych państw, tzw. rajów lub oaz podatkowych. W praktyce optymalizacja podatkowa z uwzględnieniem jurysdykcji rajów podatkowych po-

lega na dążeniu do akumulacji zysków w krajach o niewielkim obciążeniu podatkowym. Rozważania w tej kwestii dotyczą możliwości alokowania zysku przez podatników w państwach rezygnujących z pobierania podatku dochodowego lub stosujących konkurencyjne stawki tego podatku.

Raje podatkowe – element optymalizacji podatków

W polskich przepisach nie ma ustawowej definicji rajy podatkowej, występuje jedynie termin³ „kraj lub terytorium stosujące szkodliwą konkurencję podatkową”. Opodatkowanie wielu zdarzeń gospodarczych zależy od miejsca, w którym zdarzenie to następuje. Dzięki wiedzy o sposobie opodatkowania aktywności gospodarczej w różnych krajach można rozplanować geograficznie pewne zdarzenia gospodarcze w celu minimalizacji obciążeń podatkowych. Najczęściej optymalizacja opodatkowania obejmuje zespół działań mających charakter międzynarodowego planowania podatkowego, które stanowi legalną formę korzystania z dostępnych instrumentów prawnych.

Raje podatkowe i związana z nimi możliwość międzynarodowej optymalizacji podatkowej nie jest cudownym panaceum na obciążenia podatkowe, ale daje możliwość zmniejszenia obciążeń podatkowych lub ich likwidacji. Czasami możliwe jest przeniesienie całości operacji gospodarczych podlegających opodatkowaniu do krajów, w których podatek dochodowy nie istnieje. Jednak dużo częściej konieczne jest tworzenie skomplikowanych konstrukcji z wykorzystaniem międzynarodowych umów o unikaniu podwójnego opodatkowania. W praktyce występują konstrukcje o różnym stopniu skomplikowania, a zmiana zapisu treści umowy skutkuje korektą jej skutków podatkowych. Tym samym zweryfikowanie treści umowy pozwala zoptymalizować jej skutki podatkowe. Eksperti międzynarodowego prawa podatkowego hołdują zasadzie mistrza Lao-tsy: „Ci którzy wiedzą, nie mówią – a ci, którzy mówią, nie wiedzą”.

Wśród krajów określanych mianem rajów podatkowych można wyróżnić trzy grupy charakteryzujące się różnorodnymi zasadami rejestrowania spółek i pobierania podatku dochodowego [Głuchowski 1996, s. 20–26]:

1. Państwa umożliwiające łatwe i poufne rejestrowanie spółek cudzoziemcom i niepobierające od nich podatku dochodowego. Zasada ta dotyczy również spółek nieprowadzących lokalnej działalności gospodarczej w rajy podatkowym. Kraje te stosują minimalne wymogi dotyczące prowadzenia rachunkowości i sprawozdawczości spółek. Największym tego rodzaju „rajem korporacyjnym”

³Art. 9a ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU z 2000 r. Nr 54, poz. 654 z późn. zm. oraz art. 25a ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, DzU z 2000 r. Nr 14, poz. 176 z późn. zm.

jest stan Delaware w Stanach Zjednoczonych, gwarantujący właścicielom spółek tam położonych, a niebędących obywatelami amerykańskimi ani posiadaczami zielonej karty, zwolnienie z podatku dochodowego w Stanach Zjednoczonych. W tej grupie rajów podatkowych występują również kraje, które cechują się mniejszą wiarygodnością i stabilnością, np. Panama, Samoa czy Seszele.

2. Kraje stosujące podatek dochodowy zarówno wobec podmiotów krajowych, jak i zagranicznych łącznie z korzystnym systemem zwolnień i ulg dla wybranych formuł działalności. Praktycznie każde państwo jest tego rodzaju rajem podatkowym dla określonych rodzajów działalności. W Polsce zasada ta przejawia się w formie istnienia specjalnych stref ekonomicznych.

3. Ostatnią grupę stanowią państwa posiadające korzystne umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz stosujące bardzo korzystne stawki podatkowe, np. Cypr, Irlandia, Luksemburg.

Decyzja o wyborze rajy podatkowego jest uzależniona od otoczenia prawnego, zasad opodatkowania, kosztów prowadzenia działalności i stabilności politycznej państwa. Ministerstwo Finansów zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 16 maja 2005 r. określiło grupę 40 krajów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową. Wyodrębnienie poszczególnych jurysdykcji podatkowych jako krajów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową dokonywane jest na podstawie występowania określonych czynników, spośród których największe znaczenie mają [Knap, Wójciak 2007, s. 16–19]:

- łagodniejsze (brak lub bardzo niskie) opodatkowanie dochodów przetransferowanych do danego kraju w relacji do dochodów uzyskiwanych ze źródeł położonych na terytorium danego państwa,
- brak przejrzystości przepisów podatkowych, co skutkuje możliwością korzystania na niejasnych zasadach ze szczególnych przywilejów podatkowych przez niektóre podmioty,
- niechęć administracji danego kraju do uczestniczenia w wymianie informacji podatkowych, co często powoduje negację dla propozycji złagodzenia przepisów o tajemnicy bankowej.

Optymalizacja podatkowa z uwzględnieniem jurysdykcji rajów podatkowych polega najczęściej na dążeniu do akumulacji zysków w krajach o niewielkim obciążeniu podatkowym. Takie działania wiążą się z koniecznością opodatkowania w Polsce całości wypłacanych na rzecz polskich rezydentów dywidend. Ponadto, transakcje z podmiotami z tzw. rajów podatkowych mogą być przedmiotem szczególnej kontroli ze strony organów podatkowych.

Podstawowym kryterium uznania określonego kraju za raj podatkowy jest korzystny system podatkowy. Z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej nie bez znaczenia pozostają dodatkowe czynniki, takie jak: stabilizacja ekonomiczna i polityczna, gwarancja tajemnicy bankowej, brak restrykcji dewizowych, nowoczesne środki łączności, dogodny system prawny.

Wnioski

W opracowaniu przedstawiono rys historyczny i główne założenia teorii optymalizacji opodatkowania. Na podstawie literatury przedstawiono praktyczne aspekty optymalizacji opodatkowania w odniesieniu do wybranych form prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby prawne. Na podstawie badań sformułowano następujące wnioski:

1. Dyskredytowanie teorii optymalnego opodatkowania początkowo tłumaczono wysokim poziomem abstrakcyjności. We współcześnie rozpowszechnionej teorii użyteczności znalazły zastosowanie rozbudowane formuły matematyczne, co może zniechęcać twórców polityki podatkowej do ich praktycznego zastosowania. Badania dotyczące teorii optymalizacji opodatkowania, będącej ważną częścią światowej myśli ekonomicznej, w Polsce nie są dostatecznie spopularyzowaną dziedziną nauki.
2. Zjawisko konkurencji podatkowej sprzyja wyrównywaniu się podatków na poziomie społecznie efektywnym, co skutkuje migracją podatników poszukujących najlepszej relacji otrzymywanych dóbr publicznych, do płaconych podatków i powoduje zakłócenia w dążeniu do osiągnięcia maksymalizacji dobrobytu społecznego. Praktyczne wykorzystanie założeń teorii optymalnego opodatkowania ma na celu stworzenie racjonalnego systemu podatkowego, który jest sposobem przyciągania najefektywniejszych czynników produkcji i osiągnięcia społecznego porozumienia pomiędzy podatnikami państwem.
3. Narzędzia optymalizacji podatkowej, począwszy od wyboru formy prawnej prowadzonej działalności, aż do instrumentów bieżących, umożliwiają obniżenie lub uniknięcie obciążeń podatkowych przy wykorzystaniu źródeł prawa. Decyzje przedsiębiorcy dotyczą praw wyboru świadomie przyznawanych przez ustawodawcę.
4. Opodatkowanie stanowi istotny wpływ na rentowność prowadzonej działalności. Optymalizacja opodatkowania na płaszczyźnie przedsiębiorstwa nie ogranicza się do maksymalizacji zysku po opodatkowaniu, ale jest zespołem działań mających na celu kształtowanie wysokości oraz rozkładu ciężarów podatkowych (minimalizację obciążeń podatkowych).

Literatura

- ATKINSON A.B., STIGLITZ J.E.: *Lectures on Public Economics*. McGraw-Hill Book Company (UK) Limited, London 1980.
- CULLEN J.B., GORDON R.H.: *Taxes and Entrepreneurial Activity: Theory and Evidence for the U.S.*, National Bureau of Economic Research. Working Paper 9015, Cambridge 2002.

- GLUCHOWSKI J.: *Oazy podatkowe*. Wydawnictwo ABC Dom Wydawniczy Sp. z o.o., Warszawa 1996.
- GRĄDALSKI F.: *Wstęp do teorii opodatkowania*. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2004.
- GRĄDALSKI F.: *System podatkowy w świetle teorii optymalnego opodatkowania*. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006.
- HAZLITT H.: *Ekonomia w jednej lekcji*. Wydawnictwo Znak-Signum, Kraków 1993.
- HEADY C.: *Optimal Taxation as a Guide to Tax Policy: A Survey*. *Fiscal Studies*, (1993) vol. 14, no 1.
- KNAP W., WÓJCIAK P.: *Optymalizacja podatkowa z wykorzystaniem jurysdykcji krajów o łagodnym reżimie podatkowym*. *Przegląd Podatkowy* 5/2007. Wydawnictwo Wolters Kluwer Sp. z o.o., Warszawa 2007.
- KUDERT S., JAMROŻY M.: *Optymalizacja opodatkowania dochodów przedsiębiorców*. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o. Warszawa 2007.
- MENDOZA E., TESAR L.: *Why, hasn't tax competition triggered a race to the bottom? Some quantitative lessons from the UE*. *Journal of Monetary Economics*, vol. 52.
- POSZWA M.: *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie. Rozwiązania na lata 2007–2009*. Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o. Warszawa 2007.
- RAMSEY F.: *A Contribution to the Theory of Taxation*. *Economic Journal*, vol. 37. 1927.
- TEGLER E.: *Funkcje systemu podatkowego i ocena jego poprawności*. [w] *System podatkowy. Zagadnienia teoretyczno-prawne*. Wydawnictwo UŁ, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Iuridica 1992.
- WALCZAK B.: *Systemy podatkowe: teoria i stan obecny polskiego systemu podatkowego*. Wydawnictwo PTE, Szczecin 2003.
- WILSON J.: *Theories of tax competition*. *National Tax Journal*, vol. 52, 1999.

The matter and conception of taxation optimization – select aspects

Abstract

The elaboration presents a literature review concerning a placement of optimization theory in a group of fiscal policy instruments. The research includes literature study from economic scope.

In synthetic way discussed the main phase in creating new trends connected with optimization of taxation and its rational principles. The research purposes introduced the analysis of selected tax optimization instruments, which countenance decreasing of tax burden or even avoiding, in fundamental and complex aspect.

In accordance with the principles of optimization theory, taxation is a superior aim of fiscal policy – maximization of social prosperity, which is possible to attain through selection of optimal variant of taxation. The principles of optimization taxation theory is useful for state budgets and for individual business entity.